

Діана Швигар
м. Чернівці

Науковий керівник: к.ф.н., доц. Павлович Т.І.

АРХАЇЗМИ В ОПОВІДАННІ Г. ЛАВКРАФТА “THE CALL OF CTHULHU”

Анотація. Статтю присвячено дослідженню архаїзмів у творчості американського письменника у жанрі жахів Г. Лавкрафта. Надано визначення архаїзму, наведено основні класифікації англomовних архаїзмів, проаналізовано популярне оповідання Г. Лавкрафта “The Call of Cthulhu” на предмет їхньої наявності. В ньому виявлено різноманітні підтипи архаїзмів, найчисельнішими серед яких виявилися лексико-словотворчі. Рідше зустрічаються граматичні, лексичні архаїзми та історизми.

Ключові слова: архаїзми, історизми, лексичні архаїзми, стилістичні архаїзми, граматичні архаїзми.

Summary. *The article reveals peculiarities of archaic words in the story by H. Lovecraft “The Call of Cthulhu” based on their different linguistic classifications. All the scholars define archaic words as obsolete ones applied only with some special stylistic purpose. One classification suggests subdividing them into historicisms and stylistic archaic words. The former may consist of the following semantic groups denoting social status, former administrative and governing bodies or positions, former jobs, rites, customs, and traditions which do not exist any more, old arms and weapons, agricultural tools, clothes, foot and headwear, old monetary units and measures, names of famous historical people, former religious organizations and their representatives. Having analyzed a range of glossaries of archaic words, we can add the names of plants and animals, medical terms, precious stones and geographical names to this list. Stylistic archaic words may be subdivided into lexical (lexical proper, lexical word-formative, lexical phonetic and phonetic) and semantic ones having obsolete meanings alongside with the modern ones. Another linguist additionally singles out grammatical archaisms consisting of obsolete forms of the second and third person singular;*

shortenings, and obsolete forms of personal pronouns.

Howard Lovecraft was an American writer of weird and horror fiction known for his creation of Cthulhu Mythos describing the insignificance of the whole humanity, which inspired a subgenre of supernatural horror fiction – Lovecraftian horror. Archaic words belonging to lexical word-formative type prevail in the story under analysis. Such types as lexical, grammatical archaisms and historicisms turned out to be less frequently used.

Key words: *archaic words, historic words, lexical, stylistic, grammatical archaisms.*

Мета роботи – проаналізувати архаїзми в оповіданні Г. Лавкрафта «The Call of Cthulhu» з погляду різних існуючих класифікацій.

Лінгвістичні дослідження останніх років характеризуються зростаючим інтересом до механізму удосконалення засобів лексичної номінації, вияву тенденцій розвитку слова і лексичного фонду в цілому. Серед лексичних елементів сучасної англійської мови, семантична структура яких володіє певною часовою маркованістю, досліджуються також і архаїзми.

Зацікавленість у такому дослідженні пояснюється її широкою вживаністю письменниками для передачі культурного колориту в історичних романах. Отже, для цього їм може стати у нагоді вивчення лексико-семантичної структури архаїзмів, що визначає актуальність обраної теми.

До аналізу лексики художніх творів звертались І. К. Білодід, П. І. Горєцький, П. П. Доценко, В. С. Ільїн, Г. П. Іжакевич та багато інших дослідників. Глибокою і вагомою є праця Г. О. Винокура, в якій він звернув особливу увагу на мову творів історичної тематики. [4, с. 408]. Привертає увагу також дослідження О. Коваленка та Т. Малика [5, с. 118.], в якому викладено свіжі погляди на архаїчну лексику, подано нетрадиційну класифікацію застарілих слів, а також аналізується взаємозв'язок архаїзмів, діалектизмів і поетизмів на прикладі історичних романів В. Скотта. Л. Мельник [7] і Т. Ласінська [6] описують особливості перекладу архаїзмів українською та англійською мовами.

Г. Винокур уважає, що “архаїзми – це застарілі назви, які

вийшли з обігу, або назви застарілих, що пішли в історію, предметів і явищ” [4]. У сучасній мові архаїзми якщо й використовуються, то найчастіше в стилістичних цілях: для відтворення колориту минулої епохи, або щоб додати мові особливої урочистості й піднесеності.

До архаїзмів М.І. Рецкер відносить “слова і вирази, які застаріли і не використовуються в сучасній мові, тому що мають відповідні — сучасні синоніми, як, наприклад, *swain – peasant, methinks – it seems to me, yon – there, habit – dress, to throw – to think* тощо” [8].

Ю. М. Скребньов пише: “The use of archaic words in fiction, for instance, in historical novels, serves to characterize the speech of the times, to reproduce its atmosphere, its couleur historique (“historical colour”)” [9, с. 62].

Отже, всі дослідники, які давали визначення поняттю «архаїзм», погоджуються тільки в тому, що архаїзми – це застарілі слова, які використовуються тільки в особливих стилістичних випадках.

Забуті носіями мови та витіснені з мови слова І. Білодід пропонує поділити наступним чином: першу групу застарілих слів назвати матеріальними архаїзмами або історизмами, а другу – стилістичними архаїзмами [3, с. 233].

Він поділяє матеріальні архаїзми (історизми) на семантичні групи:

1) слова, що характеризують соціальний стан, місце людини у суспільстві, наприклад: *merchant, yomen*;

2) назви колишніх урядових і військових чинів, адміністративних посад: *corporal, esaul, levy (a body of enlisted troops), man-at-arms (soldier)*;

3) назви неіснуючих у наш час установ і організацій: *Witenagemot, Annoyance Jury, Burgesses Court*;

4) назви колишніх професій: *aledraper, cooper, tarman, bibliopole (a dealer in books), mechanical (a manual worker)*;

5) назви зниклих побутових звичаїв, давніх обрядів, релігійних свят: *professional mourning, winter/summer solstice*;

6) назви старовинної зброї, амуніції, військових регалій: *arch, bill, bow, halberd, saddler sergeant major*;

7) назви колишніх знарядь праці: *plough, sickle, flail*;

8) назви старовинного чоловічого і жіночого одягу, взуття,

головних уборів, які вийшли з ужитку: *filibeg (kilt)*, *habiliment (clothing)*, *kirtle (a woman's gown)*;

9) назви старовинних монет, грошових одиниць: *halfpenny*, *farting*, *guinea*;

10) назви старовинних одиниць виміру і ваги: *roll* (a U.K. unit of mass for butter and cheese equal to 680 g), *room* (a U.K. unit of mass of coal equivalent to 7,110 kg);

11) назви старовинного посуду: *stoneware*, *terracotta*;

12) імена і прізвиська відомих історичних діячів: *William the Conqueror*, *Caesar*, *Alfred the Great*;

13) назви зниклих народів: *Goths*, *Etruscans*, *Babylonians*, *Aztec*, *Maya*;

14) назви колишніх релігійних організацій та їх представників: *Inquisition*, *prelatical*, *clergy* [там само, с. 236].

Проаналізувавши англomовні глосарії архаїзмів, пропонуємо до цього списку також додати:

- медичні поняття: *botches* (sores), *matrix* (womb), *falling sickness* (epilepsy);

- назви трав та рослин: *devilmilk* (dandelion), *polipody* (anise), *pompion* (pumpkin);

- коштовне каміння та мінерали: *brimstone* (sulphur);

- тварини та рослини: *cony* (rabbit), *burgander* (a burrowduck);

- географічні назви: *Anatolia* (Turkey), *Baetica* (Spain), *Caledonia* (Scotland), *Dacia* (Romania).

Стилістичні архаїзми, на думку І. Білодіда, залежно від того, застаріли вони в усіх своїх значеннях як певні звукові комплекси чи лише в окремих, слід поділяти на лексичні і семантичні [там само, с. 239].

Лексичні архаїзми науковець класифікує на:

1) власне лексичні архаїзми, тобто застарілі слова, витіснені з мови синонімічними номенами, наприклад: *pupil* – *young learner*;

2) лексико-словотворчі архаїзми, яким у сучасній англійській літературній мові відповідають назви з тим самим коренем, але з іншими суфіксами і префіксами, наприклад: *beauteous* – *beautiful*;

3) лексико-фонетичні архаїзми, які мають дещо інакше звукове оформлення кореня або закінчення порівняно із сучасною літературною мовою, наприклад: *googol* – *google*;

4) фонетичні архаїзми – слова із застарілою вимовою окремих звуків, наприклад: *time* (*thyme*).

Семантичні архаїзми – це слова, у яких, поряд із активно живаними в сучасній англійській літературній мові значеннями, є застарілі значення, наприклад, слово *sophisticated* у 17-му ст. означало “mixed with a foreign substance, impure; no longer simple or natural”. Позитивне значення “worldly-wise, discriminating, cultured” з’явилося лише у 1895 р. [там само].

Наведемо також класифікацію І. В. Арнольд, яка полягає у наступному: залежно від того, чи застаріває все слово, значення слова або окрема словотворча морфема, застарілі слова поділяються на:

1. Лексичні архаїзми, які в свою чергу поділяються на:

- власне лексичні;
- лексико–семантичні;
- лексико–словотвірні;

2. Граматичні архаїзми [1, с. 110].

Лексичні архаїзми, тобто власне лексичні, лексико–семантичні та лексико–словотвірні, необхідно відрізнити від граматичних, тобто форм слів, які вийшли з ужитку в зв’язку з розвитком граматичної будови [2, с. 331].

У сучасній англійській мові граматичними архаїзмами є слова, граматична форма яких зазнала змін:

- застарілі форми дієслів однини другої особи, що закінчуються на -st (*canst, camest, didst* та інші);
- дієслова однини третьої особи, що закінчуються на th (*doth, hath, heareth* та інші);
- скорочені форми (*tis, twas, twill* та інші);
- застарілі форми особистих і присвійних займенників другої особи (*thee, thy, thine* та інші) [2, с. 332].

Перейдемо до розгляду архаїзмів у одному з найвідоміших лавкрафтівських оповідань «The Call of Cthulhu» (1928), присвяченому опису богів та істот, героїв і місць, стародавніх книг та інших артефактів. Важливим елементом творчості Г. Лавкрафта є створення атмосфери надприродного жаху при зіткненні людини з чимось, що знаходиться поза межами звичного їй світу, з тим, що вона не може пояснити. Автор пропонує читачеві самостійно

домислити сутність усього незрозумілого. Незважаючи на те, що Г. Лавкрафт писав у ХХ столітті (а пік його популярності припадає на 1920-ті роки), його твори за стилем ближчі до готики ХVІІІ—ХІХ ст. (беручи до уваги і мовні архаїзми), до творів Едгара По, ніж до сучасної літератури жахів.

Отже, провівши лексико-семантичний, словотворчий і граматичний аналіз цього оповідання ми виявили наступні приклади архаїзмів:

1. Граматичні:

- застаріла граматична конструкція із часткою *so*, що вживається замість *such* перед іменником:

*Physicians were unable to find any visible disorder, but concluded after perplexed debate that some obscure lesion of the heart, induced by the brisk ascent of **so steep a hill** by **so elderly a man**, was responsible for the end [12].*

*Once before, it appears, Professor Angell had seen the hellish outlines of the nameless monstrosity, puzzled over the unknown hieroglyphics, and heard the ominous syllables which can be rendered only as “Cthulhu”; and all this in **so stirring and horrible a connexion** that it is small wonder he pursued young Wilcox with queries and demands for data [12].*

- застаріла форма дієприкметника минулого часу (participle 2) дієслова *stay*, який у даному реченні відіграє функцію прикметника:

*He called himself “psychically hypersensitive”, but the **staid** folk of the ancient commercial city dismissed him as merely “queer”[12].*

2. Лексичні:

- Застаріла форма прощання (now: *say goodbye*): *That evening, after a day of hurried cabling and arranging, I **bade my host adieu** and took a train for San Francisco [12].*

3. Лексико-словотворчі:

- застаріла форма сучасного прикметника *subterranean*:
*This bore regular fruit, for after the first interview the manuscript records daily calls of the young man, during which he related startling fragments of nocturnal imagery whose burden was always some terrible Cyclopean vista of dark and dripping stone, with a **subterrene** voice or intelligence shouting monotonously in enigmatical sense-impacts*

uninscribable save as gibberish [12].

- сучасне дієслово *light*, але застаріло вжите з префіксом а-:

*At the end of the passable road they **alighted**, and for miles splashed on in silence through the terrible cypress woods where day never came [12].*

- застаріла форма сучасного слова *fungus* :

*...a depression which every malformed tree and every **fungous** islet [12].*

- найчисельніше представлена застаріла форма сучасного дієслова *show – shew* (5 прикладів):

*Then, whispered Castro, those first men formed the cult around small idols which the Great Ones **shewed** them...[12].*

*... and he **shewed** me a morbid statue whose contours almost made me shake with the potency of its black suggestion [12].*

*The Emma's men **shewed** fight...[12]*

*... I will tell its gist enough to **shew** why the sound of the water against the vessel's sides became so unendurable to me that I stopped my ears with cotton [12].*

*..., and Johansen **shews** ingenuous wonder at the charge of ruthlessness brought against his party during the proceedings of the court of inquiry [12].*

- застапіла форма написання *Eskimo*:

*It was a faith of which other **Esquimaux** knew little, and which they mentioned only with shudders, saying that it had come down from horribly ancient aeons before ever the world was made [12].*

*Having noted and copied an oral ritual among the swamp cult-worshippers his men had arrested, he besought the professor to remember as best he might the syllables taken down amongst the diabolist **Esquimaux**[12].*

4. Історизми:

- *The subject, a widely known architect with leanings toward theosophy and occultism, went violently insane on the date of young Wilcox's seizure, and expired several months later after incessant screamings to be saved from some escaped **denizen** of hell [12]. – «Brit. historical a foreigner allowed certain rights in their adopted country». [11]:*

- У давнину *pariah* – представник низького прошарку

населення «(formerly) a member of a low caste in South India» [10]: *It savoured of the wildest dreams of myth-maker and theosophist, and disclosed an astonishing degree of cosmic imagination among such halfcastes and pariahs as might be expected to possess it [12].*

● *There lay great Cthulhu and his hordes, hidden in green slimy vaults and sending out at last, after cycles incalculable, the thoughts that spread fear to the dreams of the sensitive and called imperiously to the faithful to come on a pilgrimage of liberation and restoration [12].*

Таким чином робимо висновок, що у досліджуваному оповіданні переважають лексико-словотворчі архаїзми, решта типів є менш вживаними.

Перспективами подальших досліджень може стати вивчення архаїзмів в інших творах Г. Лавкафта.

Література:

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка. М.: Просвещение, 1990. 443 с.
2. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. М.: Высшая школа, 1996. 376 с.
3. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова. К.: Наукова думка, 1973. 438 с.
4. Винокур Г. О. О языке исторического романа. О языке художественной литературы. М., 1991. С. 407-429.
5. Коваленко О. В., Малик Т. Г. Типы архаизмов в исторических романах В. Скотта. III Международная конференция по методике преподавания иностранных языков, посвященная памяти проф. В. Л. Скалкина. Одесса, 2002. С. 112 – 118.
6. Ласінська Т. А. Особливості перекладу деяких груп архаїчної лексики з англійської мови українською. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. 2016. № 30. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна. С. 97 – 101.
7. Мельник Л. Особливості перекладу архаїзмів як історично-застарілих одиниць. Зіставне вивчення мов. Проблеми перекладознавства та міжкультурної комунікації. С. 419 – 422.
8. Рецкер М.І. Теорія перекладу і перекладацька практика. Нарис лінгвістичної теорії перекладу. М. : Міжнародні відносини,

1974. 216 с.
9. Скребнев Ю. М. Основы стилистики английского языка (на англ. яз.). Fundamentals of English Stylistics. 221 с.
 10. Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com>
 11. English Terms Dictionary. URL: https://terms_en.en-academic.com
 12. Lovecraft H. P. The Complete Fiction. A to Z Classics. 2014. 728 p.